

raturou, která jim poskytuje náměty pro zpracování studijních příprav na vyučovací hodiny prvouky.

Na seminářích jsou rozebírány záznamy vyučovacích hodin, kde jsme hospitovali. Hospitace studentů probíhaly i v rámci seminárních a diplomových prací. Šlo o šetření v 1.–3. ročníku ZŠ ve vyučovacích hodinách prvouky. Byly pořizovány podrobné záznamy vyučovacích hodin a zaznamenáván čas věnovaný jednotlivým činnostem. Rozbor pedagogické situace byl dělán např. podle následujícího schématu: – výklad učitele – otázky pro žáky – podněty, stimulace – odmítání, inhibice – aktivita žáků – samostatná práce – ztrátový čas. Jednotlivé činnosti jsme se snažili blíže charakterizovat. Např. zda otázka byla pamětná, srovnávací, hodnotící, problémová, zda při samostatné práci šlo o reprodukci, práci podle vzoru, o rekonstrukci či vlastní originální řešení. Po provedeném rozboru pak studenti vytvářeli vlastní varianty řešení.

Je samozřejmé, že větší podíl samostatné a tvořivé činnosti bude zastoupen ve 3. ročníku. V 1. ročníku se žáci samostatné práci teprve učí, ale i tam lze uplatňovat prvky tvořivosti. Jde hlavně o to, aby učitel nepředával žákům poznatky hotové, ale aby je společně pod jeho vedením objevovali. Nejde tedy o úplnou novost a užitečnost týkající se širokého okruhu lidí, ale většinou o novost jen pro samotného žáka. Smyslem není předat žákovi velký soubor poznatků, ale zorganizovat jeho vlastní zkušenosti a ty pak obohacovat o nové poznatky.

Z našich rozborů hospitací lze zatím konstatovat, že na 1. stupni základní školy v předmětu prvouka se prvky tvořivosti objevují, ale mnohem větším podílem je zastoupena práce mechanická, pamětní. Mnozí učitelé se teprve sami učí pracovat novými metodami. A právě v této oblasti vidíme velké rezervy v přípravě budoucích učitelů na pedagogické fakultě.

Motivační funkce mikroyučování v přípravě učitelů vlastivědy

Miloslava Machalová, Miroslava Novotná

Disciplína didaktika vlastivědy během jednoho ročníku s dotací hodin 1/2, 1/2 má připravit studenty na tvořivou práci ve vlastivědě v primární škole. Studenti vstupují do disciplíny s velmi nízkou úrovní znalostí. Ve vymezeném prostoru proto hledáme cesty, jak studenty motivovat k hlubšímu samostudiu vědního základu a jak je přivést postupně k řešení didaktických problémů souvisejících se současnými potřebami vlastivědného vyučování,

tj. jak přivést studenty k tvořivé práci v integrovaném učebním předmětu vlastivěda.

Při tomto hledání narážíme na řadu překážek. Vedle neznalostí vědních jen mizivý počet studentů chápe vlastivědné vyučování jako problém (jsou to ti studenti, kteří přicházejí na fakultu se solidními znalostmi z historie a geografie). Většina studentů má pocit, že komplikujeme nekomplikovaný předmět — vlastivědu. Zkušenosti z hospitací na školách jsou však neuspokojivé.

Po řadě pokusů v didaktice vlastivědy, jejichž součástí byly mj. mikrovýstupy v simulovaných situacích vlastivědného vyučování ve studijní skupině, mikrovýstupy ve vyučování vlastivědy na školách, přistupujeme k mikrovyučování, od něhož očekáváme právě posun v oblasti motivace a následně i pochopení složitosti předmětu vlastivěda.

Mikrovyučování jako metoda vysokoškolské výuky vtahuje studenta k jádru problému: jak zprostředkovat dítěti (každému dítěti) v daném ročníku primární školy obsah učiva. Student se totiž při mikrovyučování dostává do bezprostředního kontaktu s jedním žákem. Tím se vytváří velmi cenná situace, v níž může jednak v detailu pozorovat činnost žáka jako odezvu na svoje podněty, jednak musí reagovat na nepochopení svých instrukcí, způsobu zadání učební úlohy, a bezprostředně (improvizovaně) opravovat sám sebe, promýšlet souvislosti, hledat příčinu nepochopení — chyby u dítěte, ale také chyby v didaktickém postupu, tj. u sebe. Zanedbatelná přitom není ani možnost interakce se žákem ze širšího pedagogicko-psychologického pohledu učitelské přípravy.

Mikrovyučování staví studenta do nové situace a umožňuje mu zažít zkušenost s dětským vnímáním světa. Odhaluje obtížnost vlastivědného vyučování a má silný motivační i poznávací náboj. Najednou vyjeví problémy ve zdánlivě elementárních souvislostech. Vzniká napětí vytvořené nedostatečnou zkušeností v komunikaci a interakci, v interpretaci učiva, v transformaci vědního základu do didaktického systému učebního předmětu vlastivěda. Student je tak uveden do problémové situace, v níž problém musí identifikovat a urychleně hledat jeho řešení.

Jako optimální se jeví vést studenty od analýzy učebnic, pojmové a operační analýzy učiva k formulování cílů výuky, k přípravě jednotlivých fází vyučovací hodiny podle různých koncepcí výuky vlastivědy, dále k simulovaným mikrovýstupům v seminářích, ve škole (při frontálním i při skupinovém vyučování), v individuálním mikrovyučování až k činnosti studenta při jeho vyučovacích pokusech během souvislé pedagogické praxe.

Současných necelých 20 % věnovaných pedagogice a psychologii ve studiu

oboru učitelství 1. stupně však ani k tomuto posunu ve strategii přípravy budoucích učitelů nestačí.

Profesionální praktikum jako pokus o syntézu přípravy učitelů 1. stupně ZŠ

Marie Dobrovolská

Propojení teorie s praxí v přípravě studentů učitelství je jedním z dominantních požadavků na cestě k cíli, jímž má být dosažení žádoucí profesionální úrovně každého absolventa.

Základní profesionální dovednosti, kterými má učitel disponovat, lze strukturovat z různých hledisek. Tento příspěvek, ve snaze obecněji pohlížet na daný problém, rozlišuje tři základní oblasti, v nichž by měl pedagog svoji profesionalitu prokázat. Jedná se o dovednosti promítající se

- v práci se žáky (ve vyučování, ale i mimo vyučování),
- ve vztahu k rodičům (všech dětí, ale i těch, které vyžadují v určitém období nebo v momentální situaci specifickou péči nebo jen více pozornosti),
- v usměrňování chování žáků k sobě navzájem (sledováním a korekcí jejich nevhodných až negativních projevů ve vzájemných kontaktech apod.).

Všechny tři oblasti mají jedno společné, a to je komunikace. Na její kvalitě, tedy na úrovni schopnosti a dovednosti komunikovat, závisí v nemalé míře úspěšnost pedagogické práce. Komunikace tvoří syntézu, v níž se promítá úroveň odborných znalostí (zvládnutí oboru) a současně znalost pedagogiky za předpokladu pochopení a respektování psychologických zákonitostí.

V pedagogickém praktiku se proto snažíme v návaznosti na pedagogickou teorii utvářet a rozvíjet tyto profesionální dovednosti studentů — budoucích učitelů. Aby nezůstal požadavek spojení teorie s praxí v rovině fráze, musíme v práci se studenty sledovat nejen informativní, ale především formativní cíle, tedy přivést je k tomu, aby získané informace dovedli promýšlet a správně využít v dané situaci. Jedině tak mohou potom sami ve své praxi učit žáky pracovat efektivně s novými poznatky.

Pomocí vybraných okruhů (témat) se pokoušíme cvičit určité dovednosti studentů. Vzhledem k hodinové dotaci předmětu profesionální pedagogické praktikum (0/2 ve 4. semestru) jde pouze o základní.